

Recensie

Bang voor spoken?

Essay en verhalen, samenstelling Finn Audenaert

Ellen Goedman

Sinds enkele jaren brengt Johnny Bekaert, uitgever van **poespa-producties.be** in Gent, het genre van fantastiek en mysterie op-nieuw onder de aandacht. Zo waren er o.m. de lijvige biografie over Jean Ray-John Flanders, het zesmaandelijks **In Tenebris** (ondertussen drie afleveringen) samengesteld door DannY De LaeT en nu dus **Bang voor Spoken?**, een verhalenbundel van 360 blz. bijeengebracht door Finn Audenaert, gevolgd door een kort essay over *Spooky songs* van Patrick Van de Wiele en van Audenaert ook een lijvig, informatief essay (250 blz., helaas zonder index) over *Het Spookverhaal in de Angelsaksische literatuur*.

Coverontwerp en illustraties zijn van Felix Bosschaert, die een toelichting geeft bij de cover. Er is ook een korte biografie van de auteurs. Moet men in het 'bestaan' van spoken geloven om een 'goed' spookverhaal te kunnen schrijven? Dat was in ieder geval de mening van Montague Rhodes James (1862-1936), bijgetreden door Montague Summers in zijn inleiding tot *The Supernatural Omnibus, a classic of the occult*. In zijn essay gaat Finn Audenaert uitgebreid in op die figuur van M.R. James, en op blz. 378 komt hij ook terug op deze discussie.

Voor M.R. James moet een geslaagd spookverhaal waarachtig klinken, aangename 'rillingen' bezorgen, geen overmatig bloedvergieten of seks bevatten, het spook niet worden 'verklaard' en het zich afspelen in de tijd van de lezer en auteur. Zoals Audenaert zegt is dat wel een heel strakke definitie, maar ik denk wel dat het tot op zekere hoogte criteria zijn, bruikbaar bij de beoordeling van de verhalen in deze bundel *'Bang voor spoken?'*

Geloven de schrijver en de lezer in het 'spook' dat wordt opgevoerd? Dat kan ik uiteraard slechts van hen te weten komen. De beste manier om van een spookverhaal te genieten zou dus zijn zélf in een dergelijk verschijnsel te geloven. Maar het kan blijkbaar ook anders: markiezin Madame du Deffand, die antwoordde, toen men haar vroeg of ze in spoken geloofde:

'Nee, ik geloof niet in spoken, maar ik ben er wel bang voor'...

Omdat het zo nauw aansluit bij de primaire emoties van kosmische angst, is het griezelverhaal even oud als de menselijke gedachten en taal, verwoord in de vroegste folklore, balladen en heilige teksten. Ceremoniële magie met bezwering van demonen en geesten is eeuwen-

oud. Uit de klassieke oudheid zijn er al verhalen over weerwolven en rusteloze, geketende spoken gekend. In de middeleeuwen maakten demonen en heksen deel uit van de dagelijkse realiteit.

Vanaf de 16de eeuw worden de fantastische thema's onderwerp van gedetailleerde 'geleerde' studies. Voor wie het nog niet geloofde, schrijft Pierre Le Loyer in 1586 zijn achtidelige *Discours et Histoire des spectres, visions et apparitions des esprits... en VIII livres... esquels... est manifestee la certitude des spectres et visions des esprits*.

In Shakespeare's Elisabethaans toneel verschijnt het 'in een wit laken gehuld' spook op het toneel (wat me doet denken aan één van mijn vroegste carnaval-outfits. Nooit zo gezweet als toen...).

En vanaf het einde van de 18de eeuw zal de 'gothic novel' de lezer de haren ten berge doen rijzen met haar spoken, vampiers, raadselachtige verschijningen en verdwijningen, klopgeesten, vervloekte huizen, dwergen, reuzen en tot leven gewekte doden.

In 1848 publiceerde Catherine Ann Crowe (1803-1876) haar *The Night-Side of Nature, or, Ghosts and Ghost-seers*, dat een echte bestseller werd. Dan lees ik bij Finn Audenaert dat het genre toen heel populair werd en in die tijd vooral door vrouwen werd beoefend. Het is niet voor niets de periode van de opkomst van het spiritisme, begonnen toen de Fox sisters Maggy en Kate gingen spreken over klopverschijnselen, 'rappings' en hun communicatie met de poltergeist.

Spiritistische séances, waarin meestal vrouwelijke mediums contact legden met de 'overzijde', kenden hun hoogtepunt op het einde van de 19de eeuw. Als voorbeelden: wetenschappers Marie en Pierre Curie namen deel aan séances en ook de echtgenotes van o.m. Victor Hugo en van Charles Darwin waren overtuigd van de 'werkelijkheidswaarde' van de verschijnselen opgeroepen in de donkere séancekamers...

Toegegeven dat men sinds de Verlichting deze 'bovennatuurlijke' verschijnselen rationeel probeert te verklaren of ze wegzet als fantasie. In onze Westerse, rationele wereld is er weinig plaats voor het echt occulte. Met het populaire 'fantasy' genre, een uitzondering daargelaten een arm afkooksel van de authentieke fantastiek, wordt vooral grof geld verdiend.

Het zou te ver leiden alle verhalen van de achtentwintig auteurs in deze bundel hier te bespreken. Als vrouw neem ik eens de vrijheid me te beperken tot de auteurs van het 'zwakke' geslacht. Kwestie wat tegendraads te doen en terloops te vermelden dat Vernon Lee (pseud. van Violet Paget, 1856-1935) met haar *Hauntings* een absolute topper in het genre is geweest!

De Urn van Marleen Pauwels is een eigentijds verhaal, zeer zakelijk en knap geschreven in de tegenwoordige tijd, met als ik-personage een jonge vrouw die tijdens een Wicca ritueel botst op een geheim dat haar

katholieke vader jarenlang heeft verzwegen. De ontknoping is misschien iets te 'gewoon' voor een spookverhaal.

Van Laura Scheepers werden twee verhalen opgenomen. Het eerste *De nevelheks* is een geslaagd historisch jeugdverhaal, maar M.R. James indachtig, echte 'rillingen' bleven hier achterwege. Boeiender vond ik Scheepers' tweede verhaal *Wraak* waarin het thema van een 'haunted' spookhuis verweven is met een eigentijds verhaal over huiselijk geweld en de moeilijke relatie tussen een jonge egoïstische en agressieve man en een jonge vrouw die een boerderij erft in Twente.

De laatste zin met de 'verklaring' van de spookverschijnselen is (alweer MR James indachtig) misschien toch ietwat te abrupt.

Eveline van Dienst schreef met *Sp(r)ookjes* een kort, grappig sprookjesverhaal dat moeder spook aan haar jonge spookkinderen voorleest. Het sprookje 'dateert' uit 2024 en het heeft geen kikker die in een prins verandert, maar wel de pad Quasimodo wiens huid het hallucinogeen DMT bevat...

In de traditie van *Cujo* van Stephen King schreef Liesbeth Jochemsen *De hond in de pot*. Over een hond wiens baasje stierf in een verkeersongeval, en die daarna door een dronkzuchtige Mevrouw in een vakantiehuisje, wordt geadopteerd. Het duurt even voor je als lezer mag weten wie het verhaal vertelt, maar dat verhaal is wel geloofwaardig in zijn gruwelijke ontknoping. Genoeg achtergrond en stof om uit te werken tot een langer horrorverhaal.

Sabina Nina Stepanovic brengt een fragment uit *Darkfalls*, over jonge kinderen die in een huis binnendringen op zoek naar een Oujabord. Moeilijk te beoordelen omdat het maar een kort fragment is. Volgens de biografie is het een verhaal voor *Young Adults*.

Marceline de Waards *Het spook met de rode haren* is een sfeervol eigentijds liefdesverhaal dat me wat deed denken aan *Highlander*.

Katrien Ricart kruipt in de huid van een oude man met een beenprothese die de asse van zijn pas gestorven, jonge vrouw, uit het columbarium gaat stelen en het thuis in de tuin uitwaait. *Koud marmer* lijkt me minder als spookverhaal te klasseren.

Isabelle Plomteux (initiatiefnemer en bestuurder van de Fantastische Unie) schreef Amenophis Steketee, over oorlogsgeweld en een soldaat die in een bomkrater ligt te sterven. Dit is een geslaagd verhaal met een bizarre ontknoping, na een vreemde soort bijna-doodervaring.

De verhalen in deze bundel hadden over het algemeen best wat langer mogen zijn; uiteindelijk heeft een goed spookverhaal toch een zekere 'body' nodig, waarmee de schrijver zijn talent kan tonen.

In de inleiding van zijn *Supernatural Horror in Literature* uit 1927 legt H.P. Lovecraft uit dat niet iedereen aangetrokken wordt door deze vorm

van literatuur, omdat het van de lezer een zekere mate van verbeelding eist en een kunnen afhaken van de alledaagse realiteit:

'(...) Kinderen zullen altijd bang zijn voor het donker en personen met een gevoelige aanleg zullen altijd beven bij de gedachte aan de verborgen en onpeilbare wereld van vreemd leven dat kan pulseren in de golven voorbij de sterren, of zich verbergt in dimensies waarvan enkel de doden en de maanzieken een glimp kunnen opvangen.'

Ondertussen heb ik toch ook enkele andere verhalen uit de bundel gelezen en heb vooral dat van Karel Smolders (*Het huis dat zielen las*) en van Guido Eekhout (*Over de rivier*, met een 'fysieke' verwijzing naar 'de overkant') kunnen smaken.

Het laatste verhaal in de bundel is *Geestesverschijning* van Eddy C. Bertin (voor een deel gebaseerd op een idee van zijn toen tienjarige dochter Brenda Bertin).

Goede wijn behoeft geen krans, een meeslepende story over de moorddadige frustraties van een miskende (of toch niet?) schrijver van griezelverhalen.

Ik onthou Bertins bedenking:

'(...) tenslotte is een griezelverhaal in de allereerste plaats een kwestie van sfeerschepping'...

